

Vedran Ramadanović*

PRAVO NA UČINKOVITO PREISPITIVANJE ZAKONITOSTI LIŠENJA SLOBODE UHIĆENJEM ILI PRITVARANJEM S ASPEKTA PRAKSE STRASBOURŠKOG SUDA TE DOMAĆEG PRAVA I PRAKSE

Rad se bavi pravom na učinkovitu sudsku kontrolu zakonitosti oduzimanja slobode uhićenjem ili pritvaranjem kao dijelom zaštite prava na osobnu slobodu iz čl. 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija). Riječ je o konvencijskom habeas corpusu, prema kojem svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti pritvaranja ili naložiti puštanje na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito. U radu se najprije postavlja teorijski okvir, koji omogućuje dublje razumijevanje problematike, nakon čega slijedi analiza standarda prakse Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu (u daljnjem tekstu: ESLJP), te se autor potom kritički osvrće na implementaciju tih standarda u domaćem pravnom sustavu. Posebno se naglašavaju nedostaci domaće sudske prakse, koja u nekim slučajevima odstupa od konvencijskih standarda. Na kraju autor iznosi prijedloge de lege ferenda, koji su usmjereni na unapređenje zakonodavnog i pravosudnog okvira u skladu s međunarodnim standardima ističući potrebu za većom prilagodbom u cilju postizanja uravnoteženog, ali prije svega učinkovitog sustava zaštite prava na osobnu slobodu.

Ključni pojmovi: osobna sloboda, uhićenje i pritvor, habeas corpus, kontradiktoran postupak, brzina i učinkovitost postupanja

* Vedran Ramadanović, mag. iur., odvjetnik u Zagrebu; vedran@odvjetnik-ramadanovic.com; ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-4470-4488>

1. UVOD

U ovom radu razmatra se problematika sudskog nadzora zakonitosti lišenja slobode iz različitih perspektiva, uključujući i teorijska polazišta, standarde ESLJP-a te njihovu primjenu u domaćem zakonodavnom okviru i sudskoj praksi. Pravo na učinkovito preispitivanje oduzimanja slobode primarno se analizira u kontekstu kaznenog postupka, tj. čl. 5. st. 1. toč. c) i a) Konvencije, s obzirom na to da je najveći opseg nadzora zakonitosti lišenja slobode vezan uz institut istražnog zatvora. Iako tema nadzora zakonitosti prisilnog smještaja osoba s duševnim smetnjama i drugih lišenja slobode iz čl. 5. st. 1. toč. b), d), e) i f) Konvencije nije u središtu ovog rada, u tekstu se citiraju odgovarajuće presude ESLJP-a primjenjive na kaznenopravni okvir. Rad posebno ističe nedostatke u osiguravanju prava na jednakost stranaka u postupcima odlučivanja o istražnom zatvoru upozoravajući na potrebu za boljim jamstvima, koja bi spriječila povrede prava na osobnu slobodu. Nadalje, analizira se kako je praksa ESLJP-a izravno utjecala na izmjene prakse Ustavnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni sud), posebno u slučajevima kada je Ustavni sud odbijao meritorno odlučivanje zbog prestanka važenja rješenja o istražnom zatvoru ili kada okrivljenik više nije bio u istražnom zatvoru u trenutku podnošenja ustavne tužbe. Pod utjecajem presuda ESLJP-a Ustavni sud izmijenio je dio svoje prakse, no ostala su brojna otvorena pitanja, primjerice ima li pravo na sudsko osporavanje okrivljenik koji je *de iure* lišen slobode određenjem istražnog zatvora, ili kako se *habeas corpus* nadzor primjenjuje u slučaju uhićenja radi izvršenja rješenja o istražnom zatvoru putem europskog uhiđenog naloga (u daljnjem tekstu: EUN). Zaključno, rad naglašava potrebu za reformama u zakonodavstvu i praksi, temeljenima na jačoj zaštiti prava na osobnu slobodu u odnosu na interes države za učinkovitim vođenjem kaznenog postupka. Ovi izazovi zahtijevaju drugačiji pravni pristup, u kojem će sloboda pojedinca imati prioritarnu poziciju u okviru vladavine prava.

2. PRAVO NA SLOBODU I SIGURNOST TE JAMSTVA NJEGOVE ZAŠTITE

Pravo na osobnu slobodu jedno je od temeljnih ljudskih prava, koje je ključno za očuvanje dostojanstva svakog pojedinca i odražava osnovne vrijednosti demokratskog društva.¹ To pravo, zajedno s pravom na život, zabranom mučenja i ropstva, predstavlja jedno od središnjih prava (tzv. *core rights*) Konvencije. S obzirom na to da pravo na slobodu spada u relativno zaštićena derogabilna

¹ *Assanidze protiv Gruzije*, zahtjev br. 71503/01, 8. travnja 2004., § 169.

prava,² to znači da ono može biti ograničeno pod strogo određenim uvjetima, a derogirano samo u posebnim okolnostima. Takvo njegovo ograničenje mora biti u skladu s uvjetima propisanim u čl. 5. st. 1. Konvencije,³ koji taksativno⁴ navodi situacije u kojima se osobna sloboda može ograničiti, a derogacije su dopuštene jedino u iznimnim okolnostima, kao što su rat ili izvanredno stanje, u skladu s čl. 15. Konvencije.

U čl. 5. Konvencije, osim prava na slobodu, jamči se i pravo na osobnu sigurnost. Pravo na sigurnost često se opisuje kao nerazdvojno povezano s pravom na slobodu, pa se u literaturi ta prava navode kao „dvije strane iste medalje“.⁵ Pravo na sigurnost također je izvedeno iz dostojanstva čovjeka,⁶ a ESLJP je u svojoj praksi u nekim slučajevima utvrdio povrede članka 5. Konvencije ne samo zbog nezakonitog oduzimanja slobode već i zbog povrede prava na osobnu sigurnost.⁷

² Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava-Strasbourgški aquis*, Zagreb, 2014, str. 846–852. Je li relativno zaštićeno derogabilno pravo povrijeđeno, ESLJP određuje provodeći tzv. *test same biti prava*, koji traži da ne bude narušena sama bit tog prava, što ovisi o načinu na koji je pravo uređeno pravnom normom i o načinu primjene u sudskoj praksi. Konkretno za *habeas corpus* nadzor v. predmet u kojem je ESLJP zaključio da je praksa prema kojoj se, u slučaju kada je nalog za prisilno zadržavanje prestao važiti, onemogućava nadzor nad zakonitošću takva naloga narušila samu bit tog prava. Iako presuda ne spominje eksplicitno test same biti prava, suštinski je primijenjen. *Herz protiv Njemačke*, zahtjev br. 44672/98, 12. lipnja 2003., § 68. i § 69.

³ Čl. 5. st. 1. Konvencije glasi: „Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom: (a) ako je zatvoren u skladu sa zakonom nakon presude nadležnog suda; (b) ako je zakonito uhićen ili pritvoren zbog nepoštovanja zakonitog sudskog naloga ili radi osiguranja izvršenja neke zakonom propisane obveze; (c) ako je zakonito uhićen ili pritvoren radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti kad postoji osnovana sumnja da je počinio kazneno djelo ili kad je razumno vjerovati da je to nužno radi sprječavanja izvršenja kaznenog djela ili bijega nakon njegova počinjenja; (d) ako se radi o zakonitom zatvaranju maloljetnika radi izricanja odgojne mjere nadzora ili o njegovu zakonitom pritvoru radi dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti; (e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica; (f) ako se radi o zakonitom uhićenju ili pritvoru neke osobe kako bi je se spriječilo da neovlašteno uđe u zemlju ili osobe protiv koje je u tijeku postupak protjerivanja ili izručenja.“

⁴ ESLJP je stava da stavci od (a) do (f) članka 5. stavka 1. Konvencije sadrže iscrpan popis dopuštenih razloga za lišavanje slobode te je popis taksativan, što znači da nijedno lišavanje slobode neće biti zakonito ako ne spada u jedan od tih razloga. *Del Río Prada protiv Španjolske*, zahtjev br. 42750/09, 21. listopada 2013., § 123.

⁵ Fawcett, J. E. S., *The Application of the European Convention on Human Rights*, Clarendon Press Oxford, 1969, str. 58. Za suprotno stajalište v. Trechsel, S., *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford press, 2009, str. 411, i Van Dijk, P. i dr., *Theory and Practise of the European Convention on Human Rights*, Antwerpen – Oxford, 2006, str. 457.

⁶ V. Zlatić, V., Dostojanstvo kao temelj ustavnog poretka, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. 13, br. 1, 2022, str. 33–53.

⁷ *Bozano protiv Francuske*, zahtjev br. 9990/82, 18. prosinca 1986., § 60.

Članak 5. Konvencije daje niz važnih zaštitnih mehanizama za osobe koje su lišene slobode. Primjerice, svaka osoba koja je uhićena mora odmah biti obaviještena o razlozima svog uhićenja.⁸ Također, uhićena osoba mora biti dovedena pred sud u najkraćem mogućem roku te ima pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu uz eventualno jamstvo.⁹ Nadalje, Konvencija jamči pravo svakoj osobi lišenoj slobode da sudski ospori zakonitost svog pritvaranja te da se naloži njezino puštanje na slobodu u slučaju nezakonitog lišenja slobode.¹⁰ U slučaju nezakonitog lišenja slobode osoba ima pravo na odštetu, kako je propisano čl. 5. st. 5. Konvencije.¹¹

Jedan od najvažnijih mehanizama zaštite prava na osobnu slobodu nalazi se u čl. 5. st. 4. Konvencije, koji jamči pravo svakoj osobi lišenoj slobode da pokrene postupak pred sudom, koji će brzo odlučiti o zakonitosti pritvaranja i, ako se utvrdi da je pritvaranje nezakonito, pustiti je na slobodu. Taj mehanizam preispitivanja zakonitosti pritvaranja smatra se kamenom temeljcem (engl. *cornerstone guarantee*) zaštite osobne slobode jer jamči pravo na brzo pravno preispitivanje lišenja slobode. Specifičnost ovog prava očituje se u tome što predstavlja jedinstven pravni mehanizam zaštite, koji ne uživa nijedno drugo konvencijsko pravo samo za sebe. Upravo zbog tog posebnog mehanizma zaštite osobna se sloboda u literaturi naziva i *preferencijalnom slobodom*.¹²

Postoji određena sličnost između prava na sudsko preispitivanje zakonitosti lišenja slobode iz čl. 5. st. 4. i prava na djelotvoran pravni lijek zajamčenog čl. 13. Konvencije, kao i prava na pravično suđenje iz čl. 6. st. 1. Konvencije. Ipak, čl. 13. Konvencije jamči pravo na djelotvoran pravni lijek u općem smislu, za svaku povredu prava iz Konvencije, i ne uključuje nužno sudsku zaštitu, već dopušta i druga pravna sredstva, poput obraćanja upravnim tijelima. Nasuprot tome čl. 5. st. 4. izričito jamči pravo na sudsko osporavanje zakonitosti lišenja slobode, neovisno o tome je li do povrede slobode doista došlo ili ne. Tako može doći do situacije u kojoj će ESLJP utvrditi da je lišenje slobode bilo

⁸ Čl. 5. st. 2. Konvencije glasi: „Svatko tko je uhićen mora u najkraćem roku biti obaviješten, na jeziku koji razumije, o razlozima toga uhićenja i o svakoj optužbi protiv sebe.“

⁹ Čl. 5 st. 3 Konvencije glasi: „Svatko uhićen ili pritvoren u uvjetima predviđenim stavkom 1. (c) ovoga članka mora se u najkraćem roku izvesti pred suca, ili pred drugo zakonom određeno tijelo sudbene vlasti, i ima pravo u razumnom roku biti suđen ili pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može se uvjetovati davanjem jamstva da će ta osoba pristupiti suđenju.“

¹⁰ Čl. 5. st. 4. Konvencije glasi: „Svatko tko je lišen slobode uhićenjem ili pritvaranjem ima pravo pokrenuti sudski postupak u kojem će se brzo odlučiti o zakonitosti njegova pritvaranja ili o njegovu puštanju na slobodu ako je pritvaranje bilo nezakonito.“

¹¹ Čl. 5. st. 5. Konvencije glasi: „Svatko tko je žrtva uhićenja ili pritvaranja suprotno odredbama ovoga članka ima izvršivo pravo na odštetu.“

¹² Trechsel, S., *op. cit.* u bilj. 5, str. 463.

zakonito prema čl. 5. st. 1., ali da je ipak povrijeđeno pravo osobe na sudsko osporavanje zakonitosti pritvaranja prema čl. 5. st. 4. Konvencije.

Kada se povlači paralela s čl. 6. st. 1. Konvencije, važno je napomenuti da nadzor iz članka 5. st. 4. Konvencije ne zahtijeva samo da sud odluči u razumnom roku, već da odluči brzo (engl. *speedily*), što je stroži zahtjev. Iako je u smislu pravičnosti suđenja čl. 6. st. 1. stroži u vezi s nekim aspektima, poput javnosti suđenja i prava na obrazloženu odluku, čl. 5. st. 4. postavlja oštrije zahtjeve u pogledu brzine odlučivanja. Obično se smatra da je čl. 5. st. 4. *lex specialis* u odnosu na čl. 6. st. 1. i čl. 13. Konvencije, što je ESLJP naglasio u brojnim presudama.¹³

Također postoji sličnost između jamstava iz čl. 5. st. 4. i jamstava iz čl. 5. st. 3., koji jamči pravo uhićene osobe na dovođenje pred sud „u najkraćem roku“, pravo na suđenje u razumnom roku ili puštanje na slobodu uz eventualno jamstvo. Iako čl. 5. st. 3. zahtijeva još brže postupanje, odluke o zakonitosti pritvaranja prema čl. 5. st. 4. ponekad uključuju znatno složenija pravna pitanja.¹⁴ Danas se pravo na sudsko osporavanje zakonitosti pritvaranja promatra kao povijesni izraz prava na *habeas corpus*,¹⁵ čiji korijeni potječu iz engleskog *Habeas Corpus Acta* iz 1679. godine. Tim zakonom prvi je put u povijesti zajamčena zaštita od nezakonitih uhićenja, s jasno utvrđenim rokovima za dovođenje uhićenika pred sud i kaznama za suce i službenike koji te rokove ne bi poštivali.

U praksi se često uz termin „konvencijski *habeas corpus*“ koristi i termin postupak „amparo“,¹⁶ što vuče korijene iz španjolskog prava. Upotreba ovih termina od simboličkog je značaja jer naglašava važnost univerzalne zaštite osobne slobode i predstavlja priznavanje pravnog naslijeđa koje su različiti pravni sustavi Europe oblikovali kroz stoljeća borbe za očuvanje prava na osobnu slobodu.¹⁷

¹³ *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 4451/70, 21. veljače 1975., § 33.; *De Jong, Baljet and van den Brink protiv Nizozemske*, zahtjevi br. 8805/79, 8806/79, 9242/81, 22. svibnja 1984., § 60.

¹⁴ ESLJP je naglasio da, iako je ispitivanje zakonitosti doista sastavnica jamstva čl. 5. st. 3., takvo ispitivanje može biti ograničenije po opsegu u posebnim okolnostima određenog slučaja nego prema čl. 5. st. 4. Konvencije. ESLJP je tako zaključio da propust suda da kod prvog ispitivanja podnositelja ocjenjuje prigovor podnositelja o nadležnosti nije doveo do povrede čl. 5. st. 3. jer je to pitanje zbog svoje složenosti bilo prikladno odgođeno za kasniju fazu, uz puna jamstva kontradiktornog postupka, zajamčena čl. 5. st. 4. Konvencije. *Stephens protiv Malte* (br. 2), zahtjev br. 33740/06, 21. travnja 2009., § 58. i § 59.

¹⁵ Đurđević, Z.; Tripalo, D., Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 13, br. 2, 2006, str. 561.

¹⁶ V. Gomien, D.: *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Zadar, 2007.

¹⁷ O povijesnim korijenima instituta *habeas corpus* v. Krapac, D., *Kazneno procesno pravo, I knjiga; Institucije*, Zagreb, 2010, str. 286, Kurtović, Š., *Opća historija države i prava, II. knjiga*, Zagreb, 1990, str. 29–31.

3. STANDARDI KONVENCIJSKOG *HABEAS CORPUSA* U PRAKSI ESLJP-a

Praksa ESLJP-a tumači čl. 5. st. 4. Konvencije kao posebno konvencijsko jamstvo osobama lišenim osobne slobode da pokrenu postupak u kojem će sud preispitati materijalne i procesne pretpostavke zakonitosti lišenja slobode te pustiti osobu na slobodu u slučaju utvrđenja nezakonitosti lišenja slobode.¹⁸ Ono u sebi uključuje 1.) obuhvat nadzora, 2.) sudski karakter, 3.) procesna prava osoba lišenih slobode (pravo na jednakost oružja, pravo na kontradiktoran postupak, pravo na osobno saslušanje, pravo na uvid u spis i pravo na pravnu pomoć, pravo na odgovarajuće uvjete i vrijeme potrebno za pripremu obrane, pravo na obrazloženu sudsku odluku i teret dokaza), 3.) pravo na brzo donošenje odluke, te 4.) periodičnost automatskog ispitivanja postojanja daljnjih uvjeta za lišavanje slobode.¹⁹

3.1. Obuhvat konvencijskog *habeas corpus* nadzora

Postupak *habeas corpus* osigurava pravo svakoj osobi koja je lišena slobode da pokrene postupak u kojem će sud ispitati materijalne i procesne uvjete zakonitosti tog lišenja te, u slučaju da je pritvor nezakonit, donijeti odluku o puštanju na slobodu. To znači da sud ne smije provjeravati samo formalne aspekte pritvora, već mora razmotriti i materijalne uvjete, poput osnovane sumnje na počinjenje kaznenog djela.

Konvencijsko pravo prepoznaje dvije kategorije sudskih odluka o oduzimanju slobode s obzirom na potrebu naknadne kontrole njihove zakonitosti:

Prva kategorija obuhvaća odluke o oduzimanju slobode koje već ispunjavaju zahtjeve iz članka 5. st. 4. Konvencije, pa nema potrebe za dodatnim kontrolnim postupcima. Prema *doktrini inkorporacije* sudski nadzor zakonitosti pritvaranja nije potreban u slučaju pravomoćnih sudskih presuda kojima je izrečeno oduzimanje slobode jer je odluka o zakonitosti lišenja slobode već inkorporirana u takvu odluku.²⁰ Međutim, ovo je pravilo s vremenom ublaženo te je ESLJP naglasio da naknadna kontrola može biti potrebna i kod pravomoćnih sudskih odluka koje uključuju odluku o oduzimanju slobode ako se pojave nova pitanja vezana uz zakonitost oduzimanja slobode, primjerice mogućnost oslobođenja u ovisnosti o opasnosti koju počinitelj predstavlja za društvo, na

¹⁸ *Brogan i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 11209/84, 11234/84, 11266/84, 29. studenog 1988., § 65.

¹⁹ Tako i Đurđević, Z.; Tripalo, D., *op. cit.* u bilj. 15, str. 562–563.

²⁰ *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, zahtjevi br. 2832/66; 2835/66; 2899/66, 18. lipnja 1971., § 76.

primjer kod neobligatornog doživotnog zatvora.²¹ U svakom slučaju, doktrina inkorporacije doživljava određene modifikacije, uslijed kojih je njezina opstojnost relativna.²²

Druga kategorija odnosi se na odluke kod kojih se razlozi za oduzimanje slobode mogu mijenjati tijekom vremena, kao što je istražni zatvor. U takvim slučajevima čl. 5. st. 4. Konvencije uvijek nalaže pravo na brzu i redovitu kontrolu zakonitosti pritvora, odnosno istražnog zatvora, budući da okolnosti koje opravdavaju lišenje slobode mogu varirati s vremenom. Takav pristup omogućava uravnoteženje prava okrivljenika na osobnu slobodu s probicima kaznenog postupka i javnim interesom osiguravajući da se mjere lišavanja slobode primjenjuju zakonito i proporcionalno.

3.2. Sudski karakter nadzora

Sudski karakter nadzora prema čl. 5. st. 4. Konvencije ima autonomno značenje, koje se može razlikovati od samog nacionalnog pojma suda. To znači da sudsko tijelo, bez obzira na to radi li se o sudu ili nekom drugom tijelu, mora biti neovisno o strankama u postupku, nepristrano te imati ovlast da, u slučaju utvrđenja nezakonitosti pritvora, pusti osobu na slobodu, a sam postupak pred tim tijelom treba imati karakter sudskog postupka. ESLJP je jasno istaknuo da javni tužitelj²³ i ministar u vladi²⁴ ne ispunjavaju uvjete da budu smatrani sudom prema čl. 5. st. 4. Konvencije te je zaključio da se, primjerice, predsjednik suda,²⁵ iako formalno dio sudbenog sustava neke države, može smatrati sudom samo ukoliko su konkretno ispunjena proceduralna jamstva sudskog postupka. ESLJP je ipak priznao da određena tijela, poput probacijskih službi (*English Parole Board*), koja imaju ovlast puštanja na slobodu, mogu biti smatrana „sudom“ ako zadovoljavaju standarde ESLJP-a iako nisu klasična sudska tijela.²⁶ S druge strane, ESLJP je utvrdio da raspravni sud, kada donosi odluke o istražnom zatvoru, ima karakter sudskog tijela s obzirom na bitno različita

²¹ *Weeks protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 9787/82, 2. ožujka 1987., § 58. U predmetu *Stafford protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (zahtjev br. 46295/99, 28. svibnja 2002. § 87.) doktrina inkorporacije doživjela je iznimku i kod obligatornog doživotnog zatvora.

²² O relativnosti pravila govori u prilog to da se mogu otvoriti mnoga pitanja u kojima može doći u obzir primjena *habeas corpusa* i nakon pravomoćne presude u kaznenom postupku, primjerice kod pitanja utvrđivanja identiteta osuđene osobe, egzekvature, tj. izvršenja stranih sudskih presuda, te zastare izvršenja.

²³ *Vodeničarov protiv Slovačke*, zahtjev br. 24530/94, 21. prosinca 2000., § 37.

²⁴ *Keus protiv Nizozemske*, zahtjev br. 12228/86, 25. listopada 1990., § 28.

²⁵ *Wassink protiv Nizozemske*, zahtjev br. 12535/86, od 27. rujna 1990., § 30.

²⁶ *Weeks protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, § 62.

pitanja o kojima sud odlučuje kada je riječ o krivnji i istražnom zatvoru te da, osim u iznimnim slučajevima, kod miješanja ovih nadležnosti neće doći u pitanje nepristranost suda.²⁷

Zanimljivo pitanje postavlja se u vezi s istražnim sucima. ESLJP je u svojoj praksi utvrdio da istražni suci u pravilu zadovoljavaju uvjete suda prema čl. 5. st. 4. Konvencije.²⁸ Međutim, kritika u literaturi odnosi se na to da bi istražnim sucima mogla nedostajati nepristranost budući da su uključeni u proces istrage i mogli bi biti skloni određivanju istražnog zatvora radi sprječavanja bijega osumnjičenika ili utjecaja na dokaze.²⁹ Ova se kritika ipak ne može univerzalno primijeniti te ovisi o prirodi istrage i okolnostima svakog posebnog slučaja, pa je tako u praksi ESLJP-a, tek u okolnostima posebnog slučaja i zakonodavnog okvira djelovanja, utvrđen slučaj pristranosti istražnog suca.³⁰

Ipak, pravnim sustavima poput hrvatskog, gdje istragu vodi državni odvjetnik, teško je zamisliti da suci istrage imaju interes da dovrše istragu na štetu okrivljenika jer je uloga dovršenja istrage primarno na državnom odvjetniku, a ne na sucu istrage. Nadalje, u hrvatskom sustavu *habeas corpus* nadzora protiv odluka suca istrage dozvoljena je žalba izvanraspravnom vijeću suda, pa je osigurana višeinstancijska zaštita prava osoba lišenih slobode. Stoga zaključno suci istrage mogu ispunjavati kriterije nepristranosti i neovisnosti ili ne, ovisno o njihovoj ulozi u specifičnom pravnom sustavu i okolnostima posebnog slučaja.

²⁷ *Ilijkov protiv Bugarske*, zahtjev br. 33977/96, 26. srpnja 2001., § 97., usporedi s predmetom *Hauschildt protiv Danske*, zahtjev br. 10486/83, 24. svibnja 1999., § 51., gdje je ESLJP utvrdio da nije zadovoljen test objektivne nepristranosti suda prema članku 6. Konvencije upravo zato što je isti sudac, koji je višekratno donosio odluke o pritvoru tijekom istražnog postupka, kasnije predsjedavao glavnom raspravom i donosio konačnu presudu.

²⁸ *Bezichieri protiv Italije*, zahtjev broj 11400/85, 25. listopada 1989., § 20.

²⁹ Trechsel smatra da bi istražni suci mogli imati određenu nezavisnost u odnosu na stranke u postupku, no nedvojbeno im nedostaje potpuna nepristranost jer im je primarni cilj dovesti istragu do kraja, spriječiti bijeg okrivljenika ili njegovo eventualno utjecanje na dokaze, čime bi opstruirao postupak. Pitanje koje se pritom nameće jest može li istražni sudac nepristrano odlučivati o zakonitosti pritvora koji je sam ovlašten odrediti ili naložiti. Trechsel, S., *op. cit.* u bilj. 5, str 480.

³⁰ U predmetu *H. B. protiv Švicarske* (zahtjev br. 26899/95, 5. travnja 2001., § 61.) ESLJP je zaključio da istražni sudac ne zadovoljava uvjet nepristranosti prema čl. 5. st. 3. Konvencije. Naime, u situaciji kada u postupku pred Okružnim sudom nema formalne optužnice niti sudjelovanja državnog tužitelja, a umjesto toga istražni sudac u svojoj konačnoj odluci postavlja činjenični i pravni okvir unutar kojeg Okružni sud vodi suđenje, ta odluka preuzima funkciju optužnice jer definira ključne elemente postupka te služi kao proceduralna i pravna osnova za suđenje.

3.3. Procesna jamstva osoba lišenih slobode

U kontekstu *habeas corpus* nadzora i njegovih proceduralnih karakteristika važno je napomenuti da se sva jamstva predviđena čl. 6. st. 1. Konvencije mogu primijeniti i na čl. 5. st. 4. Konvencije, ali u prilagođenom i donekle smanjenom opsegu, te nije nužno da potpuno odgovaraju zahtjevima iz čl. 6. st. 1. Konvencije.³¹ Ipak, s obzirom na „dramatičan učinak“ (engl. *dramatic impact*) koji lišavanje osnovnog prava na osobnu slobodu može imati na pojedinca, moraju biti zadovoljeni osnovni zahtjevi pravičnog suđenja, uključujući i pravo na kontradiktorno raspravljanje.

3.3.1. Pravo na kontradiktorno raspravljanje i jednakost oružja

Pravo na kontradiktorno raspravljanje u *habeas corpus* postupcima obuhvaća usmeno nejavno ročište, mogućnost odgovora i komentiranja navoda suprotne strane te jednaka proceduralna jamstva u prvostupanjskom i žalbenom postupku.

Čl. 5. st. 4. Konvencije zahtijeva usmenu raspravu, iako nije nužno da se radi o javnom ročištu, te je ranija sudska praksa ESLJP-a naglašavala da javnost rasprave nije u interesu okrivljenika, kako se to općenito podrazumijeva.³² U literaturi se ovaj pristup ponekad smatra previše paternalističkim jer bi okrivljenik, kojem javnost može biti u interesu, trebao sam odlučiti što mu odgovara.³³ Ipak, novija praksa ESLJP-a dopušta mogućnost da javnost rasprave bude potrebna u određenim opravdanim slučajevima, koje je potrebno prezentirati ESLJP-u.³⁴ Smatram da je javnost ročišta opravdana u slučajevima kada se o pritvoru/istražnom zatvoru odlučuje u fazi rasprave, jer po prirodi stvari u toj fazi ne mogu biti ugroženi interesi istrage.³⁵ U svakom slučaju, okrivljeniku

³¹ *De Wilde, Ooms and Versyp protiv Belgije*, § 78.

³² *Neumeister protiv Austrije*, zahtjev 1936/63 od 27. lipnja 1968., § 23.

³³ Trechsel, S., *op. cit.* u bilj. 5, str. 483.

³⁴ *Harris, O'Boyle, Bates i Buckley* navode da je pitanje bi li saslušanje trebalo biti javno ili ne sporno za pravnu struku, no jednako tako da ESLJP nije isključio mogućnost da javno saslušanje bude potrebno ako to zahtijevaju okolnosti slučaja, pozivajući se na presudu *Reinprecht protiv Austrije*, zahtjev br. 67175/01, 15. studenog 2005., § 41. Harris, D. J., Boyle, M. O., Bates, E. P., Buckley, C. M., *Law of the European Convention on human rights*, Oxford, 2022, str. 368.

³⁵ Istražni zatvor (nakadašnji pritvor) ne određuje se samo u stadiju istrage, kako mu naziv sugerira, već i u stadijima optuživanja, glavne rasprave, pravnih lijekova, a i nakon pravomoćnosti presude. O (ne)prikladnosti termina istražni zatvor v. Josipović, I., Istražni zatvor vs. pritvor: reforma ili restauracija, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 924.

bi trebalo omogućiti pravo na zahtjev radi održavanja javnog ročišta prilikom odlučivanja o istražnom zatvoru. Sud bi u opravdanim situacijama mogao udovoljiti tom zahtjevu, čime bi se omogućio određeni stupanj javnog nadzora nad samim postupkom te sprječavanje eventualne proizvoljnosti u odlučivanju o pritvoru.³⁶ Naposljetku, ne treba smetnuti s uma blisku vezu između čl. 5. st. 4. i čl. 6. st. 1. Konvencije. S druge strane, s obzirom na to da javnost rasprave može negativno utjecati na brzinu postupanja u cijelosti, kao i naštetiti interesima kaznenog postupka, to bi u svakom slučaju bilo potrebno uravnotežiti suprotstavljene interese. Posebice u predmetima koji uključuju povjerljive podatke javnost treba biti isključena kako bi se zaštitili ti podaci i osigurali interesi osoba budući da za javnost takvih podataka ne postoji opravdan interes.

Nadalje, u kontekstu *habeas corpus* nadzora kontradiktornost postupka i načelo jednakosti oružja moraju biti zajamčeni, omogućujući obrani pravo očitovanja na tvrdnje tužiteljstva³⁷ i komentiranje njihovih argumenata.³⁸

ESLJP je naglasio da sama pismena rasprava u žalbenom postupku može pružiti dovoljnu razinu kontradiktornosti kao i usmena rasprava te u okolnostima posebnog slučaja nije došlo do povrede prava.³⁹ To pokazuje da nema automatizma u vezi s prisustvovanjem drugostupanjskom ročištu obrane ili okrivljenika, već da je to stvar činjeničnog utvrđivanja,⁴⁰ pri čemu izostavljanje obrane može dovesti do povrede čl. 5. st. 4. Konvencije.⁴¹ Povreda je očita ako je tužitelj prisutan, a branitelj ili okrivljenik nisu.⁴²

³⁶ Čini se da bi se da bi opravdan razlog za održavanje javnog ročišta bila situacija u kojoj bi nejavna priroda ročišta o pritvoru mogla ozbiljno narušiti pravičnost cijelog postupka, za što bi se trebale ESLJP-u predočiti određeni dokazi. *Reinprecht protiv Austrije*, zahtjev br. 67175/01, 15. studenog 2005., § 37.–41.

³⁷ *Nikolova protiv Bugarske*, zahtjev br. 31195/96, 25. ožujka 1999., § 63.

³⁸ *Niedbala protiv Poljske*, zahtjev br. 27915/95, 4. srpnja 2000., § 67.

³⁹ *Saghinadze i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 18768/05, 27. svibnja 2010., § 150.

⁴⁰ ESLJP u načelu smatra dovoljnim da žalbeni sud koji razmatra nalog za pritvor koji je izdao sud niže instance razmatra to samo u prisutnosti odvjetnika tog pritvorenika. Međutim, to je tako samo kad je rasprava pred prvostupanjskim sudom osigurala dovoljne procesne garancije. U predmetu gdje je prvo ročište provedeno bez okrivljenika i branitelja, dok je na žalbenom ročištu, održanom 50 dana kasnije, omogućena prisutnost samo braniteljima, ESLJP je utvrdio povredu čl. 5. st. 4. jer je, zbirno gledano, okrivljenik bio lišen djelotvorne revizije zakonitosti svog kontinuiranog pritvora. *Lebedev protiv Rusije*, zahtjev br. 4493/04, 25. listopada 2007., § 114. i 115.

⁴¹ To može biti u situaciji kada nije bio određen istražni zatvor, a državni odvjetnik u žalbi iznosi razloge za određivanje istražnog zatvora. U takvu slučaju bilo bi uputno, ukoliko obrana to traži, dopustiti joj sudjelovanje na sjednici vijeća drugostupanjskog suda i omogućiti stranci osobno izjašnjavanje pred tim sudom.

⁴² *Toth protiv Austrije*, 11894/85, 12. prosinca 1991., § 84.–85.

3.3.2. Pravo na osobno saslušanje

Kada je riječ o pravu na saslušanje uhićenika, ono postoji kao pravilo, dok sud može odlučiti o izostanku tog prava samo u iznimnim slučajevima, poput odsutnosti ili bijega okrivljenika.⁴³ Osobna prisutnost potrebna je kada sud procjenjuje osobnost okrivljenika, rizik bijega, predispozicije za nova kaznena djela, nove razloge za pritvor ili prilikom produžetka pritvora nakon duljeg razdoblja.⁴⁴

Načelo saslušanja posebno je važno kod osoba s duševnim teškoćama i maloljetnika, gdje će u pravilu biti zahtjev da sudac osobno sasluša okrivljenika.

3.3.3. Pravo na uvid u spis, uvjete i vrijeme za pripremu obrane

Pravo uvida u spis ima iznimnu važnost u kontekstu ispunjenja uvjeta konvencijskog *habeas corpus* nadzora. ESLJP je utvrdio da branitelj i okrivljenik imaju pravo na pristup dokumentima iz spisa koji su ključni za učinkovito osporavanje odluke o lišenju slobode,⁴⁵ a to se pravo može ograničiti samo u iznimnim situacijama.⁴⁶

Daljnja sudska praksa naglašava kako svako ograničenje prava na uvid u spis mora biti strogo nužno zbog prevladavajućeg javnog interesa. U slučaju takva ograničenja potrebne su uravnotežujuće mjere (*counterbalancing factors*) koje pritvoreniku omogućuju učinkovito osporavanje bitnih navoda suprotne strane.⁴⁷ Ovo pravilo o „uravnotežujućim mjerama“ primjenjuje se na sve slučajeve u kojima javni interes opravdava uskratu pristupa spisu, uključujući i predmete povezane s međunarodnim terorizmom.⁴⁸

Uhićena osoba mora imati odgovarajuće uvjete i dovoljno vremena za pripremu obrane, a ESLJP je u više navrata utvrdio povredu ovog prava kao dijela jamstava iz čl. 5. st. 4. Konvencije.⁴⁹

⁴³ *Keus protiv Nizozemske*, zahtjev br. 12228/86, 25. listopada 1990., § 26.

⁴⁴ *Graužinis protiv Gruzije*, zahtjev br. 37975/97, 10. listopada 2000., § 34.

⁴⁵ *Lamy protiv Belgije*, zahtjev br. 10444/83, 30. ožujka 1989., § 29.

⁴⁶ *Piechowiz protiv Poljske*, zahtjev br. 20071/07, 17. travnja 2012., § 203.

⁴⁷ *Ovsjannikov protiv Estonije*, zahtjev br. 1346/12, 20. veljače 2014., § 77.

⁴⁸ *A i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 3455/05, 19. veljače 2009., § 217.

⁴⁹ ESLJP je utvrdio da je rapidno protjerivanje podnositelja za njega učinilo nemogućim korištenje dostupnog pravnog sredstva po čl. 5. st. 4. Konvencije. *Čonka protiv Belgije*, zahtjev br. 51564/99, 5. veljače 2002., § 55.

3.3.4. Pravo na pravnu pomoć

Kada je riječ o pravu na pravnu pomoć, država ima dvije načelne obveze: pozitivnu i negativnu. *Pozitivna obveza* zahtijeva od države osiguravanje pristupa branitelju kada je to potrebno, ali zbog ekspeditivnosti postupka *habeas corpus* nadzora sud nije uvijek obavezan omogućiti okrivljeniku branitelja po službenoj dužnosti. Pravo na pravnu pomoć postaje sastavni dio jamstava iz *habeas corpus* nadzora samo kada je to nužno za pravično osporavanje zakonitosti pritvora. Drugim riječima, kada je situacija na strani okrivljenika, takva da bi bez obrane njegova mogućnost osporavanja pritvora bila značajno otežana, država je dužna omogućiti pravnu pomoć okrivljeniku kao dio pozitivne obveze.⁵⁰

Stroži kriteriji vrijede za određene skupine, poput maloljetnika i osoba s duševnim smetnjama. U tim slučajevima država mora osigurati pravnu pomoć, a propust u tom pogledu dovest će do povrede čl. 5. st. 4. Konvencije. Praksa ESLJP-a u vezi s ovim pitanjem može se kritički promatrati jer je teško zamisliti da bi osobi lišenoj slobode pravna pomoć mogla „ne biti nužna“. Stoga bi obvezna obrana trebala postojati u svim slučajevima lišenja slobode. Dobro je stoga što je naš zakonodavac u čl. 66. st. 1. t. 3. Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24 (u daljnjem tekstu: ZKP) propisao da okrivljenik mora imati branitelja od trenutka donošenja rješenja o istražnom zatvoru ili pritvoru.

Osim pozitivne, država ima i *negativnu obvezu*, koja podrazumijeva da se mora suzdržavati od neopravdanog ometanja prava na pravnu pomoć branitelja. Tako, kada okrivljenik ima branitelja, država mora osigurati da on može neometano pružiti učinkovitu pravnu pomoć okrivljeniku. ESLJP je, primjerice, utvrdio povredu čl. 5. st. 4. Konvencije u slučaju neopravdanog isključenja branitelja iz suđenja, čime je povrijeđena negativna obveza države da ne ometa pravo na obranu uz stručnu pomoć branitelja.⁵¹

⁵⁰ *Öcalan protiv Turske*, zahtjev br. 46221/99 od 12. svibnja 2005., § 70. ESLJP je utvrdio da je podnositelj bio držan u izolaciji s nemogućnošću kontaktiranja odvjetnika, bio je pravno neobrazovan, pa je osporavanje zakonitosti pritvaranja za njega bilo iluzorno.

⁵¹ U predmetu gdje je podnositelj koji je dolazio iz bolnice angažirao odvjetnike koji su praktički bili isključeni iz suđenja jer je sudac zaključao vrata dvorane gdje se održavala rasprava na koju su kasnili ESLJP je zaključio da se isključenje javnosti ne odnosi na odvjetnike, da u konkretnom slučaju donošenje odluke o produljenju istražnog zatvora nije bilo urgentno jer se uhićenik nalazio u pritvoru i da je odluka suca da isključi odvjetnike iz suđenja kada su došli na sud bila rigorozna i iracionalna. *Lebedev protiv Rusije*, § 88.

3.3.5. Pravo na obrazloženu sudsku odluku i pravilo o teretu dokaza

Razlozi u odlukama o lišavanju slobode moraju biti relevantni i dostatni te se ne smiju svoditi na stereotipne, osobito s protekom vremena. Teret dokaza u postupcima vezanima za pritvor leži na državi, koja mora dokazati postojanje okolnosti nužnih za lišavanje slobode. Prvi uvjet odnosi se na osnovanu sumnju u počinjenje kaznenog djela, dok se drugi odnosi na postojanje posebnih okolnosti, poput opasnosti od bijega, ponavljanja djela ili utjecaja na dokaze, kako je predviđeno čl. 5. st. 1. Konvencije. Takav pristup naziva se *pro libertate* pristup i u skladu s njim sud mora dati dostatne i relevantne razloge zbog kojih se određenoj osobi oduzima sloboda.⁵²

Također, vrlo je važno da pravno sredstvo koje stoji na raspolaganju okrivljeniku bude dostupno i učinkovito u praksi, a država snosi teret dokazivanja da je takvo sredstvo dovoljno izvjesno (*sufficiently certain*) u domaćem pravnom sustavu. ESLJP je tako zaključio da izostanak sudske odluke kao primjera da se bilo koja osoba lišena slobode u policijskom pritvoru s uspjehom poslužila pravnom sredstvom *habeas corpus* nadzora upozorava na njegovu nesigurnost u praksi.⁵³

3.4. Pravo na brzo donošenje odluke

Zahtjev za brzim odlučivanjem ključan je u postupcima nadzora nad lišenjem slobode, proizlazeći iz potrebe za sprječavanjem arbitrarnosti i potencijalnog zlostavljanja te zaštite prava na slobodu kao temeljnog prava u demokratskom društvu. Brzo odlučivanje također omogućava puštanje na slobodu kada se za to ispune uvjeti. Element brzine procjenjuje se konkretno, ovisno o složenosti predmeta, postupanjima nadležnih tijela, ponašanju osobe kojoj je oduzeta sloboda i ugroženosti prava koja bi bila narušena sporim postupkom.⁵⁴

⁵² Usp. *Hutchison Reid protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 50272/99, 20. veljače 2003., § 71., i *Nikolova protiv Bugarske*, § 59., gdje je ESLJP naveo da se ne bavi *in abstracto* ocjenom usklađenosti norme bugarskog prava s Konvencijom, prema kojoj je bio propisan teret dokaza na okrivljeniku – da ne postoji ni hipotetska opasnost od njegova bijega, ponovnog počinjenja kaznenog djela ili ometanja pravde, već učincima te norme u praksi.

⁵³ U predmetu u kojem se podnositelj pozvao na činjenicu da nitko s uspjehom nije podnio pravni lijek predviđen domaćim pravom, iako ESLJP nije smatrao potrebnim ispitivati točnost takvih navoda, već je sama činjenica da mu od strane vlade Turske nije predočena nikakva dostupna praksa bila dovoljna za zaključak da se indicira nesigurnost navedenog pravnog sredstva u praksi. *Sakik i drugi protiv Turske*, zahtjevi br. 23878/94, 23879/94, 23880/94, 26. studenog 1997., § 53.

⁵⁴ *Khodorkovskiy protiv Rusije*, zahtjev br. 5829/04, 31. svibnja 2011., § 246.

Rokovi za postupanje u judikaturi ESLJP-a prilagođeni su ovim kriterijima. Tako je ESLJP utvrdio povredu čl. 5. st. 4. Konvencije kada je postupak trajao 17⁵⁵ ili 23 dana⁵⁶ bez složenih ili izvanrednih okolnosti, dok je u jednom predmetu naglasio da se *prima facie* razdoblje od 43 dana ne čini predugim.⁵⁷ Ovakvo različito vrednovanje elementa brzine od strane ESLJP-a kritizirano je u dijelu stručne literature.⁵⁸

Što se tiče početka i završetka roka za donošenje odluke, prema praksi ESLJP-a, postupak *habeas corpus* nadzora treba biti bez odgode dostupan od trenutka lišenja slobode, a rok za donošenje odluke računa se od podnošenja zahtjeva ili žalbe. Završetak roka obično predstavlja trenutak kada je odluka dostavljena okrivljeniku ili branitelju. Međutim, krajnji rok ističe trenutkom stvarnog puštanja na slobodu, osobito jer postoje slučajevi u kojima država može odgovarati i za odgode u puštanju nakon što je donesen nalog o oslobađanju.⁵⁹

3.5. Preispitivanje zakonitosti lišenja slobode u razumnim intervalima

Važno je naglasiti da, bez obzira na mogućnost *habeas corpus* nadzora, koju može pokrenuti osoba kojoj je oduzeta sloboda, država ima obvezu provoditi periodičnu kontrolu zakonitosti pritvaranja od trenutka lišenja slobode. Ta se kontrola može ostvariti na dva načina: (1) pritvor se određuje na određeno vrijeme, nakon kojeg se osoba pušta na slobodu, osim ako sud ne odluči produljiti pritvor, ili (2) pritvor se određuje na neodređeno vrijeme, uz obveznu periodičnu kontrolu uvjeta za produženje mjere pritvaranja.⁶⁰

Periodična kontrola u praksi je prihvatljiva u mjesečnim⁶¹ ili dvomjesečnim intervalima,⁶² dok se, primjerice, automatski nadzor nakon tri mjeseca i osam

⁵⁵ *Kadem protiv Malte*, zahtjev br. 55263/00, 9. siječnja 2003., § 44.–45.

⁵⁶ *Rehbock protiv Slovenije*, zahtjev br. 29462/95, 28. studenog 2000., § 85.

⁵⁷ *Jablonski protiv Poljske*, zahtjev br. 33492/96, 21. prosinca 2000., § 94. ESLJP je ovdje ipak utvrdio povredu čl. 5. st. 4. zbog povrede zahtjeva brzine postupanja uzimajući u obzir da je sud odlučivao u jednoj instanci, a da je okrivljenik proveo dvostruko više razdoblje u istražnom zatvoru od zakonom dopuštenog.

⁵⁸ Trechsel, S., *op. cit.* u bilj. 5, str. 492.

⁵⁹ U predmetu *Assanidze protiv Gruzije* (vidi bilj. 1), iako je podnositelj zahtjeva oslobođen i njegovo je trenutačno puštanje na slobodu naloženo od strane Vrhovnog suda Gruzije i iako njegov slučaj nije ponovno otvoren i nije bilo daljnje naredbe za njegovo pritvaranje, on je još uvijek bio u pritvoru. Njegovo uhićeno nije bilo utemeljeno na bilo kojoj zakonodavnoj ili sudskoj odredbi. ESLJP je utvrdio povredu čl. 5. st. 1. Konvencije.

⁶⁰ O tome više Đurđević, Z.; Tripalo, D., *op. cit.* u bilj. 15.

⁶¹ *Beziehieri protiv Italije*, § 21.

⁶² *Reinprecht protiv Austrije*, § 24. i 33.

dana, bez mogućnosti inicijative podnositelja, u praksi ESLJP-a ne smatra zadovoljavajućim.⁶³ Država može osigurati odlučivanje o zakonitosti pritvora kroz jednu ili više instanci. Ako država osigura višestupanjski sustav, sva procesna jamstva primjenjiva u prvostupanjskom postupku vrijede i u žalbenom postupku.⁶⁴ Također, ako postoji više pravnih sredstava unutar konvencijskog *habeas corpus* nadzora, ispunjenje uvjeta iz čl. 5. st. 4. Konvencije može ovisiti o kombiniranom učinku tih sredstava, primjerice kroz žalbu na odluku o istražnom zatvoru, zahtjev za ukidanje istražnog zatvora i ustavnu tužbu.

U postupcima *habeas corpus* nadzora ne primjenjuje se načelo *ne bis in idem*, što znači da osoba lišena slobode ima pravo ponavljati zahtjeve za puštanje na slobodu.

3.6. Neka izdvojena pitanja *habeas corpus* nadzora u praksi ESLJP-a

Problematika konvencijskog *habeas corpus* nadzora otvara mnoga pitanja koja su relevantna i imaju značajan utjecaj na praksu domaćih sudova. Neka od ključnih pitanja izdvojena su u nastavku.

- a) Pravo na *habeas corpus* nadzor osoba koje su puštene na slobodu ili kojima je rješenje o pritvaranju prestalo važiti

Jedno od važnih pitanja u praksi ESLJP-a jest zadržava li osoba pravo na *habeas corpus* nadzor nakon što je puštena na slobodu te može li u tom slučaju zahtijevati utvrđivanje nezakonitosti prethodnog pritvaranja. Iako se u ranijoj praksi smatralo da puštanjem na slobodu osoba gubi pravo na osporavanje zakonitosti prethodnog pritvaranja,⁶⁵ novija praksa ESLJP-a to opovrgava. Prema tom stajalištu, bivši pritvorenik može imati pravni interes za utvrđivanje nezakonitosti pritvaranja, primjerice radi ostvarivanja prava na naknadu štete, što je zajamčeno čl. 5. st. 5. Konvencije.⁶⁶

Nadalje, postavlja se pitanje može li osoba tražiti reviziju zakonitosti rješenja o oduzimanju slobode nakon što je rješenje prestalo važiti. Praksa ESLJP-a potvrđuje da je to moguće. Većina predmeta protiv Republike Hrvatske⁶⁷ u

⁶³ *Jurjevs protiv Latvije*, zahtjev br. 70923/01, 15. lipnja 2006., § 61.–64.

⁶⁴ *Toth protiv Austrije*, § 84.

⁶⁵ *X protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 9403/81, 5. svibnja 1982., § 16.

⁶⁶ *S. T. S. protiv Nizozemske*, zahtjev br. 277/05, 7. lipnja 2011., § 61.–62.

⁶⁷ *Peša protiv Hrvatske* (zahtjev br. 40523/08, 8. travnja 2010.), *Hađi protiv Hrvatske* (zahtjev br. 42998/08, 1. srpnja 2010.), *Bernobić protiv Hrvatske* (zahtjev br. 57180/09, 21. lipnja 2011.), *Šebalj protiv Hrvatske* (zahtjev br. 4429/09, 28. lipnja 2011.), *Krnjak protiv Hrvatske* (zahtjev br. 11228/10, 28. lipnja 2011.), *Getoš-Magdić protiv Hrvatske* (zahtjev br. 56305/08, 2. prosinca 2010.), *Trifković protiv Hrvatske* (zahtjev br. 36653/09, 6. studenoga 2012.), *Mar-*

kojima je utvrđena povreda čl. 5. st. 4. Konvencije upravo se odnosi na situacije gdje je Ustavni sud otklonio odlučivanje o ustavnoj tužbi nakon isteka rješenja o istražnom zatvoru, što je ESLJP ocijenio kao propuštanje osiguravanja pravilnog i djelotvornog sustava nadzora nad zakonitošću pritvaranja.⁶⁸ Ova je praksa Ustavnog suda pod utjecajem judikature ESLJP-a izmijenjena.

b) Pravo na *habeas corpus* nadzor osoba koje su nakon lišenja slobode pobjegle

Prema praksi ESLJP-a osoba koja pobjegne iz ustanove za prisilni smještaj nakon lišavanja slobode zadržava pravo na zaštitu putem *habeas corpus* nadzora. ESLJP je utvrdio da pravo na preispitivanje zakonitosti pritvaranja traje i nakon bijega s obzirom na to da je osobi *de iure* oduzeta sloboda i da bi u svakom trenutku mogla biti ponovno pritvorena.⁶⁹ U slučajevima kada je pritvorena osoba bila u bijegu ESLJP je zaključio da vremenski period bijega ne utječe na procjenu trajanja postupka u smislu zahtjeva za brzim odlučivanjem jer je osoba i dalje pod mjerom lišenja slobode.⁷⁰

S obzirom na to da o ovom pitanju u kontekstu kaznenog postupka ESLJP nije dao jasan odgovor, pitanje je može li se takva praksa primijeniti i na kazneni postupak. Naime, okrivljenik u osnovi nema „pravo na bijeg“ i dužnost mu je sudjelovati u postupku.⁷¹

garetić protiv Hrvatske (zahtjev br. 16115/13, 5. lipnja 2014.), *V. R. protiv Hrvatske* (zahtjev br. 55102/13, 13. listopada 2015.), *Jović protiv Hrvatske* (zahtjev br. 45593/13, 13. listopada 2015.).

⁶⁸ ESLJP je u hrvatskim predmetima vezanim uz povredu čl. 5. st. 4. Konvencije upozorio da praksa Ustavnog suda o nenadležnosti *ratione materiae* onemogućava smisleno funkcioniranje sustava za preispitivanje zakonitosti pritvaranja, kako je to predviđeno domaćim pravom. ESLJP je istaknuo da okolnosti koje su vlasti dobrovoljno stvorile moraju osigurati osobama lišenima slobode realnu mogućnost korištenja odgovarajućeg pravnog lijeka.

⁶⁹ Osobito je značajan predmet ESLJP-a predmet *Van der Leer protiv Nizozemske*, zahtjev br. 11509/85, 21. veljače 1990., § 35., u kojem je ESLJP utvrdio da podnositeljica, koja je bila prisilno zadržana u psihijatrijskoj bolnici, tijekom kojeg je vremena podnijela odgovarajući zahtjev za preispitivanjem zakonitosti pritvaranja, nakon što je pobjegla iz ustanove gdje je bila smještena, ne gubi pravo da se odluči o njezinu zahtjevu, odnosno o žalbi, jer joj je *de iure* oduzeta sloboda, a usklađenje faktičnog stanja s pravnim, tj. ponovno uhićenje ili prisilno zadržavanje, može uslijediti u svakom trenu. Slično, u predmetu *Magalhães Pereira protiv Portugala*, zahtjev br. 44872/98, 26. veljače 2002., § 47., ESLJP nije našao potrebnim da od vremena koje je procjenjivano radi utvrđenja ispunjenja uvjeta brzine treba oduzeti 7 mjeseci, koliko je podnositelj bio u bijegu, te je utvrđena povreda čl. 5. st. 4. Konvencije (postupak je trajao 2 godine, 6 mjeseci i 18 dana).

⁷⁰ Činjenica da je podnositelj zahtjeva pobjegao iz ustanove ne može se uzeti u obzir jer je na njega i dalje utjecala mjera internacije. *Herz protiv Njemačke*, § 69.

⁷¹ *Amidžić protiv Hrvatske*, zahtjevi br. 17262/20 i 14975/21, 12. listopada 2021., § 11.–12. ESLJP je zaključio da je podnositelj zahtjeva svjestan da se protiv njega vodi kazneni postupak i da ima mogućnost sudjelovati u njemu te je naveo da nema namjeru dovoditi u pitanje ovlast Ustavnog suda za tumačenje kriterija za ocjenu dopuštenosti ustavnih tužbi.

Smatram da nema razloga za drugačiji zaključak nego da i u slučaju bijega okrivljenika on i dalje ostaje pod mjerom istražnog zatvora, pa je opravdano odlučiti o već podnesenom zahtjevu ili žalbi bez odlaganja.⁷²

- c) Pravo na *habeas corpus* nadzor osoba koje (još) nisu fizički lišene slobode, ali postoji nalog za njihovo pritvaranje

Praksa ESLJP-a također nije dala jasan i nedvosmislen odgovor na pitanje imaju li osobe protiv kojih postoji nalog za pritvaranje pravo na *habeas corpus* nadzor prije faktičnog lišenja slobode. Dio domaće literature zastupa tezu da bi Ustavni sud trebao biti nadležan za odlučivanje o ustavnoj tužbi čak i kada osoba u trenutku odlučivanja nije u istražnom zatvoru, već se nalazi u situaciji koja bi mogla dovesti do povrede prava na slobodu u neposrednoj budućnosti. Ovaj stav temelji se na ideji da bi se povreda prava mogla utvrditi već donošenjem rješenja o istražnom zatvoru budući da takva odluka *de iure* lišava osobu slobode, neovisno o tome je li provedena u praksi.⁷³

Iako dio literature smatra da bi se pravo na primjenu *habeas corpus* nadzora moglo implicitno izvesti iz prakse ESLJP-a, postoje i suprotna tumačenja. Kritičari tako drže da se pravo na *habeas corpus* u takvu slučaju ne bi trebalo temeljiti samo na mogućnosti ostvarivanja naknade štete prema čl. 5. st. 5. Konvencije budući istome može poslužiti odredba čl. 13. Konvencije te naglašavaju da je praktični cilj *habeas corpus* nadzora osiguranje puštanja na slobodu, a taj je cilj bespredmetan ako se osoba već nalazi na slobodi.⁷⁴

Smatram da opstojnost *habeas corpora* u odnosu na ovo pitanje treba tražiti u njegovoj izvornoj svrsi, a to je sprječavanje arbitrarnih odluka o pritvoru. Stoga bi pravo na preispitivanje zakonitosti odluke o istražnom zatvoru trebalo biti dostupno odmah nakon donošenja takve odluke jer ta odluka predstavlja *de iure* lišenje slobode, čak i ako osoba još nije faktički lišena slobode.⁷⁵

Upravo u ovom trenutku trebalo bi počinjati pravo pojedinca zahtijevati sudsku provjeru zakonitosti, pa se možemo nadati takvoj praksi ESLJP-a u budućnosti, što bi moglo značajno pridonijeti stabilnoj praksi i pravnoj sigurnosti u državama strankama Konvencije.

⁷² Suprotna logika išla bi u pravcu penalizacije postupanja okrivljenika u kaznenom postupku, koja, s obzirom na presumpciju neudžnosti, nije opravdana.

⁷³ Kod nas u literaturi Graovac zastupa tezu da uvjet da se u vrijeme odlučivanja o ustavnoj tužbi osoba mora nalaziti u istražnom zatvoru/pritvoru da bi Ustavni sud bio nadležan *ratione materiae* treba smatrati pogrešnim te da povrijeđenost ustavnog prava postoji ne samo kada je stvarna nego i kada je potencijalna, tj. kada se u neposrednoj budućnosti sa sigurnošću može očekivati da postoji *prezentnost povrede*. Graovac, G., *Zaštita prava na osobnu slobodu u kaznenom postupku*, Zagreb, 2018, str. 348.

⁷⁴ Trechsel, S., *op. cit.* u bilj. 5, str. 468.

⁷⁵ Graovac, G., *op. cit.* u bilj. 73, str. 348. Autor povredu prava na osobnu slobodu uspoređuje s povredom (oduzimanjem) prava vlasništva, gdje se povredom smatra donošenje same odluke, pa nije potrebno još i da se nekome doslovno to pravo oduzme.

4. PREISPITIVANJE ZAKONITOSTI LIŠENJA SLOBODE U HRVATSKOM PRAVU

4.1. Stanje *de lege lata*

Domaće hrvatsko kazneno procesno pravo u pogledu *habeas corpus* nadzora nad istražnim zatvorom odlikuju određene ključne značajke koje osiguravaju zaštitu prava osoba lišenih slobode.

Prvo, hrvatski sustav omogućava višestupanjsko sudsko preispitivanje zakonitosti pritvora, pri čemu su osigurani dodatni mehanizmi ustavnosudskog nadzora putem ustavne tužbe, što osobama lišenim slobode daje dodatnu pravnu zaštitu. Osigurano je i obvezno pravo na branitelja koje započinje od trenutka donošenja rješenja o istražnom zatvoru ili pritvoru,⁷⁶ čime se osigurava obvezna pravna pomoć osobi lišenoj slobode i prije pokretanja postupka *habeas corpus* nadzora. Nadalje, pravo na *habeas corpus* prošireno je procesnim pravima koja uključuju pravo na uvid u spis predmeta,⁷⁷ pravo na kontradiktorno raspravljanje na usmenom nejavnom ročištu⁷⁸ te pravo žalbe protiv rješenja o određenju i produljenju pritvora.⁷⁹ Ipak, postoje ograničenja u pravu žalbe u specifičnim situacijama, kao što su slučajevi kada drugostupanjsko vijeće određuje ili produljuje ili ukida pritvor, osim s iznimkom žalbenog vijeća drugostupanjskog suda, kada odlučuje o žalbi protiv presude.⁸⁰ Također kada sud odlučuje o prijedlogu okrivljenika ili branitelja za ukidanje pritvora, nakon predaje optužnice, žalba nije dopuštena.⁸¹ Osim toga, sud koji je odredio ili produljio istražni zatvor može ga opozvati ukoliko utvrdi da nisu ispunjeni zakonski uvjeti za određenje istražnog zatvora.⁸²

Nadalje, okrivljeniku je zakonom zajamčeno pravo na osobno saslušanje,⁸³ čime se omogućava da okrivljenik osobno iznese predmet izravno pred sudom. Zakonom je također propisana periodična kontrola zakonitosti istražnog zatvora, koja se odvija u dvije faze. Prva faza obuhvaća razdoblje do podizanja optužnice, dok se druga faza odnosi na razdoblje nakon podizanja optužnice,

⁷⁶ Čl. 66. st. 1. t. 3. ZKP-a.

⁷⁷ Čl. 184. i čl. 184. a ZKP-a.

⁷⁸ Čl. 129. ZKP-a.

⁷⁹ Čl. 134. ZKP-a.

⁸⁰ Čl. 134. st. 1 ZKP-a.

⁸¹ Čl. 128. ZKP-a.

⁸² Čl. 126. ZKP-a.

⁸³ Pravo je ograničenog dosega, jer ne postoji obveza da sud saslušava uhićenika svaki put kada odlučuje o istražnom zatvoru, primjerice u žalbenom postupku, odnosno rasprava se može održati u odsutnosti okrivljenika zbog objektivnih okolnosti, kada je rasprava neposoban, nije dostupan i sl., a također okrivljenik se tog prava može sam odreći te pristati na videokonferencijsko saslušanje. Čl. 129. st. 2. ZKP-a.

pri čemu se kontrola zakonitosti provodi na različite načine, ovisno o fazi postupka.⁸⁴

4.2. Nedostaci i izazovi u sustavu nadzora zakonitosti pritvora u Hrvatskoj te potreba za reformama

Uočeni nedostaci i izazovi u sustavu *habeas corpus* nadzora u Hrvatskoj odnose se na zakonodavni okvir, osobito odredbe ZKP-a, ali još više na praktičnu primjenu tih odredbi i konvencijskih standarda od strane redovnih sudova i Ustavnog suda. U nastavku teksta navode se i analiziraju neki od problema uočeni u zakonodavstvu i praksi sudova, pri čemu su konzultirana i stajališta odvjetnika branitelja koji nastupaju u istražnosudskim predmetima.⁸⁵

4.2.1. Neopravdana odgoda odlučivanja po žalbama i ustavnim tužbama okrivljenika

- a) Neodlučivanje redovnih sudova po žalbi protiv rješenja o istražnom zatvoru dok je okrivljenik protiv kojeg je doneseno rješenje o istražnom zatvoru (još) na slobodi

Iako ZKP u čl. 66. st. 1. t. 3. propisuje da okrivljenik mora imati branitelja od trenutka donošenja rješenja o određivanju istražnog zatvora, žalbe protiv rješenja o istražnom zatvoru koje ulaže branitelj u praksi se razmatraju tek nakon što okrivljenik bude faktički uhićen. Ako do uhićenja ne dođe, sud uopće neće odlučivati ni o žalbi branitelja ni o žalbi, što je rjeđe u praksi, samog okrivljenika.⁸⁶ Naime, ta žalba „čeka“ trenutak faktičnog uhićenja okrivljenika kako bi se onda po proteku roka za ulaganje žalbe uputila višem sudu na odlučivanje. Uz tu praksu postoji i praksa žalbenih sudova da takvu žalbu branitelja, u slučaju da je prvostupanjski sud ipak pošalje višem sudu na razmatranje, vraćaju tom sudu kao preuranjenu.⁸⁷

⁸⁴ Čl. 130.–133. ZKP-a.

⁸⁵ Autor zahvaljuje kolegama odvjetnicima koji aktivno nastupaju u istražnozatvorskim predmetima koji su s autorom razmijenili iskustva u sudskoj praksi *habeas corpus* nadzora.

⁸⁶ Moguće je da okrivljenik sam na neki način sazna za rješenje i pobija ga žalbom.

⁸⁷ Primjerice, praksa je Vrhovnog suda Republike Hrvatske (ali i županijskih sudova) da se žalba branitelja okrivljenika protiv prvostupanjskog rješenja o određivanju istražnog zatvora u slučajevima kada to rješenje nije dostavljeno i okrivljeniku osobno jer nije uhićen vraća prvostupanjskom sudu kao preuranjena s uputom da se spis predmeta dostavi na nadležno odlučivanje žalbenom sudu, zajedno s eventualno podnesenom žalbom okrivljenika osobno, tek nakon

Takvo postupanje, po mom mišljenju, protivno je svrsi sustava za preispitivanje zakonitosti odluke o lišenju slobode. Naime, ovakva praksa dovodi do neopravdanog odgađanja u odlučivanju o žalbi budući da, prema praksi ESLJP-a, rok za „brzo“ odlučivanje počinje teći od trenutka podnošenja žalbe, a ne istekom rokova za žalbu nakon uhićenja. Nadalje, iako je zakonodavac propisao obvezu imenovanja branitelja po službenoj dužnosti već od trenutka donošenja rješenja o istražnom zatvoru, žalbu tog branitelja, iako pravodobno podnesenu, sud uopće ne uzima u razmatranje dok okrivljenik ne bude uhićen. Ovdje se postavlja pitanje svrhe imenovanja branitelja koji, sukladno čl. 67. st. 1. ZKP-a, može poduzimati sve potrebne radnje u ime okrivljenika, no čija se žalba ne razmatra sve dok okrivljenik ne bude faktički uhićen. S obzirom na to da sustav pravnih lijekova osobama lišenima slobode mora biti učinkovit te da okolnosti koje je država stvorila moraju omogućiti stvarnu mogućnost korištenja pravnog lijeka, smatram da je ovakva praksa sudova izravno protivna čl. 5. st. 4. Konvencije.⁸⁸

Problem je još izraženiji jer sudovi u određenim slučajevima zauzimaju stav da bi pretpostavke za istražni zatvor trebalo preispitati putem periodične kontrole zakonitosti pritvaranja, čak i kada osoba nije faktički uhićena.⁸⁹

Nameće se pitanje zašto sudovi smatraju potrebnim provesti periodičnu kontrolu zakonitosti pritvaranja, a istovremeno odgađaju primarnu kontrolu zakonitosti pritvaranja putem žalbe branitelja.

Smatram kako bi sudovi trebali postupati po žalbama protiv rješenja o istražnom zatvoru odmah nakon podnošenja žalbe, bez obzira na to je li osoba faktički uhićena ili ne. Takva izmjena eliminirala bi čitav niz negativnih učinaka ove protuustavne i protukonvencijske prakse.

Zaključno, zakonodavna intervencija u ovom pogledu nije potrebna – potrebna je promjena u sudskoj praksi.

b) Odbijanje Ustavnog suda da odlučuje o ustavnim tužbama protiv rješenja o istražnom zatvoru dok je okrivljenik na slobodi

Ustavni sud u više je navrata zauzeo stav da, kada se podnositelj ustavne tužbe ne nalazi u istražnom zatvoru, ne postoje pretpostavke za odlučivanje o meritumu ustavne tužbe protiv rješenja o istražnom zatvoru. Ustavni je sud naveo da bi, kako bi odstupio od ustaljene prakse prema kojoj o ustavnoj tužbi zbog povrede ustavnog prava na slobodu iz članka 22. Ustava odlučuje tek po

što ono bude uručeno i okrivljeniku osobno. To se spominje u točki 11. obrazloženja rješenja Ustavnog suda broj: U-III B-160/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 4/15).

⁸⁸ Tome pridonosi i činjenica da gotovo svi odvjetnici s kojima sam razmijenio iskustva ovu praksu smatraju pogrešnom.

⁸⁹ Ustavni sud, odluka br. U-III-2153/2020 od 14. srpnja 2020, točka 3.8.

faktičkom uhićenju osobe na koju se istražni zatvor odnosi, podnositelj mora iznijeti konkretne i dostatne ustavnopravne razloge.⁹⁰

Smatram da bi trebalo potaknuti intenzivnije podnošenje ustavnih tužbi u sličnim slučajevima i pružiti Ustavnom sudu neoborivu argumentaciju u prilog rješavanju ustavnih tužbi koje se odnose i na *de iure* lišenje slobode.⁹¹ Ako se praksa Ustavnog suda ne izmijeni već pod utjecajem prakse ESLJP-a, možemo se nadati da bi Ustavni sud mogao promijeniti praksu i usvojiti stav koji bi omogućio meritornu ocjenu ustavnih tužbi protiv rješenja o istražnom zatvoru u slučajevima kada osoba još nije faktički lišena slobode.

- c) Neodlučivanje redovnih sudova o žalbama protiv rješenja o istražnom zatvoru i odbijanje Ustavnog suda za meritorno razmatranje ustavnih tužbi u periodu uhićenja okrivljenika u inozemstvu po EUN-u do njegova transfera u Hrvatsku

Neuzimanje od strane sudova odmah u razmatranje žalbi okrivljenika koji su uhićeni u drugim državama, temeljem EUN-a koji je izdala Hrvatska, stvara daljnje komplikacije u praksi. Tako okrivljenik uhićen po EUN-u u drugoj državi, primjerice u Njemačkoj, mora čekati završetak postupka predaje Hrvatskoj kako bi njegova žalba protiv rješenja o istražnom zatvoru u Hrvatskoj uopće bila razmotrena. To može dovesti do višemjesečnog, pa i višegodišnjeg odgađanja odluke o žalbi, čime se dodatno ugrožava pravna zaštita osobi koja je (faktički) lišena slobode.

Ustavni sud, čini se, jednako tako odbija meritorno razmatrati zakonitost pritvaranja za vrijeme ekstradicijskog postupka u drugoj državi držeći relevantnim samo razdoblje koje osoba provede u istražnom zatvoru u Hrvatskoj. Međutim, prema standardima ESLJP-a, konvencijski *habeas corpus* nadzor obuhvaća sve oblike pritvora i uhićenja, uključujući i ekstradicijski pritvor. Stoga *habeas corpus* nadzor mora biti dostupan od trenutka uhićenja bez obzira na to gdje je ono nastupilo. Praksa ESLJP-a pokazuje da ekstradicijski pritvor zapravo predstavlja produžetak mehanizma vlasti države moliteljice da osigura nazočnost okrivljenika pred svojim sudom te se zakonitost tog pritvora mora

⁹⁰ Primjerice, u predmetu Ustavnog suda RH U-III-2153/2020 od 14. srpnja 2020. podnositelj ustavne tužbe pozvao se na presudu Suda Europske unije (dalje: Sud EU-a) C-268/17, u kojoj se ističe da izdavanje europskog uhiđenog naloga može dovesti do uhićenja tražene osobe, što predstavlja zadiranje u njezinu osobnu slobodu. Sud EU-a zaključio je da je jamstvo temeljnih prava u takvim situacijama prije svega odgovornost države koja izdaje europski uhiđen nalog. Međutim, ovaj argument nije bio dovoljan Ustavnom sudu da promijeni svoju praksu. Vidjeti obrazloženje odluke u dijelu: „Ocjena Ustavnog suda“ u točki 10.3., v. bilj. 89.

⁹¹ Podnositelji se u ustavnim tužbama često (pogrešno) pozivaju na povredu prava na slobodu kretanja, koja je zaštićena čl. 2. Protokola 4 uz Konvenciju te se ne može podvesti pod članak 5. Konvencije.

ocijeniti s aspekta čl. 5. st. 1. toč. c) Konvencije, za koji odgovara upravo ona država koja je i izdala nalog za uhićenje.⁹² Ovakav zahtjev proizlazi iz dobro ustanovljenog načela, prema kojem Konvencija jamči prava koja su praktična i djelotvorna, a ne teoretska i iluzorna.⁹³

ESLJP trenutačno vodi postupak u jednom hrvatskom predmetu u kojem se odlučuje je li time što se o žalbi podnositelja protiv kojeg je izdan europski uhiđbeni nalog odlučivalo tek po njegovu prebacivanju u Hrvatsku povrijeđen čl. 5. st. 4. Konvencije te je li odbijanje Ustavnog suda da odluči o zakonitosti pritvaranja tijekom ekstradicijskog pritvora protivno toj odredbi.⁹⁴

U predmetima uhićenja po EUN-u treba razlikovati odluku države moliteljice o istražnom zatvoru kao podlogu za EUN od odluke tijela zamoljene države o istražnom zatvoru radi osiguranja predaje tražene osobe. Ova potonja odluka podliježe nadzoru zakonitosti pritvaranja iz čl. 5. st. 1. toč. f) Konvencije te nije predmet užeg interesa ovog rada.

Ipak, usporedbe radi valja reći da Ustavni sud u svojoj praksi ne odbija meritorno razmotriti zakonitost uhićenja za vrijeme ekstradicijskog postupka koji se vodi u Hrvatskoj, po europskom uhiđbenom nalogu drugih država, što je ispravna praksa te dodatni argument za izmjenu sudske prakse u obratnom slučaju, o kojem je ovdje riječ.⁹⁵

Nadalje, potrebno je naglasiti važnu razliku između dva aspekta: *prvo*, pitanje omogućavanja pokretanja postupka *habeas corpus* nadzora za vrijeme trajanja ekstradicijskog pritvora, i *drugo*, pitanje uračunavanja ekstradicijskog pritvora u ukupne rokove trajanja istražnog zatvora, posebno one maksimalne.

Ova je razlika ključna jer konvencijski standardi zahtijevaju djelotvoran pravni lijek i mogućnost nadzora nad zakonitošću lišenja slobode u svakom trenutku dok traje lišenje slobode, a s druge strane nijedna konvencijska odredba ne nameće državama strankama opću obvezu da prilikom računanja maksimalnih rokova za trajanje pritvora uzimaju u obzir trajanje oduzimanja osobne slobode koje je pretrpljeno u drugoj državi.⁹⁶

⁹² *Vasiliciuc protiv Moldavije*, zahtjev br. 15944/11, 2. svibnja 2017., § 37.

⁹³ *Airey protiv Irske*, zahtjev br. 6289/73, 9. listopada 1979., § 24.

⁹⁴ *Bogdanić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 27055/22.

⁹⁵ Praksa je promijenjena odlukom Ustavnog suda RH br. U-III-718/2024 od 23. travnja 2024., pa se odluka suda o prijedlogu podnositelja za ukidanje istražnog zatvora određenog u svrhu izvršenja europskog uhiđbenog naloga smatra pojedinačnim aktom iz članka 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 99/99, 29/02 i 49/02 (u daljnjem tekstu: Ustavni zakon), no valja reći da je Ustavni sud i prije toga odlučivao o ustavnim tužbama protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora u kontekstu EUN-a (Ustavni sud RH, U-III-4338/2022 od 27. srpnja 2022. i U-III-4927/2023 od 6. veljače 2024.).

⁹⁶ *Zandbergs protiv Latvije*, zahtjev br. 71092/01, 20. prosinca 2011., § 63.

Zaključno, osoba uhićena po EUN-u u drugoj državi mora imati mogućnost djelotvorno osporiti istražni zatvor od trenutka uhićenja te sudovi ne bi smjeli odbijati meritorno odlučivanje o takvim zahtjevima. U tom smislu inzistiranje domaćih sudova da okrivljenik bude faktički doveden državi koja je izdala EUN prije nego što se ocjenjuje zakonitost istražnog zatvora djeluje nesukladno konvencijskim standardima.

Praksa redovnih sudova trebala bi se promijeniti tako da se žalba protiv rješenja o istražnom zatvoru mora uzeti u razmatranje čim je okrivljenik uhićen po EUN-u u drugoj državi, a praksa Ustavnog suda trebala bi omogućiti efikasnu kontrolu zakonitosti pritvaranja na način da se ona ocjenjuje i u razdoblju provedenom u ekstradicijskom pritvoru do trenutka transfera uhićenika u istražni zatvor u Hrvatsku.

d) Neodlučivanje povodom ustavnih tužbi protiv rješenja o odbijanju zahtjeva za ukidanje istražnog zatvora

Ustavni sud redovito odbacuje ustavne tužbe podnesene protiv rješenja kojima je odbijen zahtjev za ukidanje istražnog zatvora pozivajući se na to da se ne radi o pojedinačnom aktu iz članka 62. Ustavnog zakona.⁹⁷ Međutim, u nekim slučajevima trebalo bi omogućiti ustavnu tužbu protiv tih rješenja, pogotovo ako bi ostali mehanizmi *habeas corpus* nadzora ostali nedjelotvorni. Naime, valja imati na umu da Konvencija jamči pravo na podnošenje opetovanih zahtjeva za puštanje na slobodu kao dio zbirnog sustava *habeas corpus* nadzora. Stoga argumentacija po kojoj je ustavna tužba dopuštena protiv pravomoćnog rješenja o istražnom zatvoru, a protiv rješenja o odbijanju zahtjeva za ukidanjem istražnog zatvora nisu dopuštene ni žalba ni ustavna tužba sama po sebi, držim, ne prolazi test učinkovitost pravnog lijeka (*test biti prava*). Stoga smatram da se u takvoj situaciji u bitnome onemogućava provođenje nadzora zakonitosti lišenja slobode.

Potrebno je izmijeniti praksu Ustavnog suda u tom pravcu kako bi se omogućilo meritorno razmatranje ustavnih tužbi i u slučaju odbijanja prijedloga za ukidanje istražnog zatvora.⁹⁸

⁹⁷ Ustavni sud RH, rješenje br. U-III-1922/2024, 7. svibnja 2024. u dijelu ocjena Ustavnog suda pod t. 13.

⁹⁸ S tim u vezi trebalo bi razmisliti o izmjeni ZKP-a u čl. 128. na način da se dopusti ulaganje žalbe protiv rješenja o odbijanju prijedloga za ukidanjem istražnog zatvora po uzoru na § 117. t. 2. njemačkog *Straffprozessordnung* (SPO) <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html> (29. 10. 2024.).

4.2.2. *Nepostojanje prava na žalbu protiv rješenja drugostupanjskog vijeća kojim se prvi put određuje istražni zatvor*

Nadalje, nije jasno koji razlozi opravdavaju nepostojanje prava na žalbu protiv rješenja drugostupanjskog vijeća kojim se određuje istražni zatvor uhićeniku protiv kojeg je u prvom stupnju odlučivanja odbijen zahtjev za određivanjem ili produljenjem istražnog zatvora (čl. 134. st. 1. ZKP-a), osim kad žalbeno vijeće postupi temeljem čl. 127. st. 5. ZKP-a. Naime, nejasno je različito zakonsko reguliranje u dvije usporedive situacije. Nadalje, valja reći da se hrvatski zakonodavac odlučio za višeinstancijski sustav preispitivanja zakonitosti istražnog zatvora, pa nije logično ni ispravno da okrivljenik, u slučaju odluke žalbenog vijeća kojom mu se prvi put ili ponovno nakon što je već bio ukinut određuje istražni zatvor, nema pravo žalbe.⁹⁹ Uostalom, drugostupanjsko vijeće, ukoliko odluči ne provoditi raspravu, neće dati priliku strankama da u kontradiktornom usmenom raspravljanju sudjeluju na sjednici prije nego što donese svoju odluku, čime, smatram, nisu zadovoljeni uvjeti iz čl. 5. st. 4. Konvencije. Mišljenja sam da se nepostojanje prava na žalbu protiv takva rješenja ne može sanirati ni mogućnošću ulaganja ustavne tužbe jer Ustavni sud po ustavnoj tužbi nije sklon/ovlašten kao redovni sud preispitivati postojanje osnovane sumnje i posebnih pretpostavki za određivanje istražnog zatvora.¹⁰⁰ Potrebno je odgovarajućom zakonskom izmjenom omogućiti ulaganje žalbe protiv rješenja vijeća drugostupanjskog suda na način da o žalbi odlučuje viši sud uz sva jamstva kontradiktornog postupka.¹⁰¹

4.2.3. *Nedostaci kod prava na kontradiktorno raspravljanje*

ESLJP je u jednom predmetu utvrdio povredu čl. 5. st. 4. Konvencije u odnosu na Hrvatsku zbog toga što žalba državnog odvjetnika protiv rješenja suda o odbijanju prijedloga za produljenje istražnog zatvora nije bila dostavljena obrani. Uz to žalbeni sud koji je preinačio prvostupanjsko rješenje i produljio istražni zatvor nije o sjednici žalbenog vijeća obavijestio, a kamoli na nju po-

⁹⁹ O ovoj problematici vidi rad Kero, I.; Kapikul, M., *Žalba protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora – postojeće zakonsko uređenje i praktične dileme (ili prijedlozi de lege ferenda)*, Novi informator, 2022.

¹⁰⁰ Ustavni sud često nema ni uvid u čitav spis predmeta, nego ocjenjuje zakonitost rješenja *prima facie*.

¹⁰¹ Analogno odredbi čl. 134. st. 1. ZKP-a u dijelu u kojem je određeno da je dopuštena žalba u slučaju kada vijeće drugostupanjskog suda, odlučujući temeljem čl. 127. st. 5. ZKP-a, po žalbi protiv presude rješenjem odredi zatvor okrivljeniku protiv kojeg istražni zatvor nije bio određen.

zvaio, braniteljia i okrivljenika, čime je povrijeđeno pravo na kontradiktorno raspravljanje.¹⁰² Nakon ove presude sudovi u praksi redovito dostavljaju takve žalbe obrani, iako ne postoji izričita zakonska odredba koja to nalaže.

Međutim, kada su u pitanju drugi akti tužiteljstva, poput prijedloga za produljenje istražnog zatvora i drugih podnesaka i dokumenata, oni se u praksi još uvijek ne dostavljaju obrani, osim ako obrana to izričito ne zatraži. Naime, ne postoji posebna zakonska odredba koja bi to sudovima nalagala, što upućuje na podnormiranost domaćeg zakonodavstva u ovom aspektu i prateću pravnu nesigurnost. Nadalje, ZKP taksativno navodi elemente kontradiktornog raspravljanja na raspravi u članku 129. ZKP-a, poput načelnih odredbi o tijeku izlaganja tvrdnji i dokazivanja, što je dobro, ali nedostatno. Primjereno bi bilo uvesti opću odredbu koja bi obrani omogućila pravo na pristup svim dokumentima, dokazima i podnescima tužiteljstva kada god je to moguće, i to *prije same rasprave*, kako bi obrana mogla procijeniti treba li se na njih očitovati. U tom smislu potrebna je dopuna i izmjena zakona *de lege ferenda*.¹⁰³

Što se tiče osobnog saslušanja uhićenika, smatram da bi u pojedinim slučajevima trebalo omogućiti prisutnost uhićenika i njegova branitelja na sjednici žalbenog vijeća prilikom donošenja odluke o istražnom zatvoru. To je posebno važno kada istražni zatvor nije bio određen u prvostupanjskom postupku, a državni odvjetnik u žalbi iznosi razloge za njegovo određivanje. U takvim bi slučajevima, na zahtjev obrane, trebalo obrani omogućiti sudjelovanje na sjednici drugostupanjskog suda i pružiti mogućnost okrivljeniku da se osobno sasluša pred žalbenim sudom. Čini se da je, nakon odgovarajućih presuda i odluka Ustavnog suda, došlo do promjena u domaćoj sudskoj praksi te sudovi sve češće postupaju na ovaj način.¹⁰⁴ No potrebno je dodatno ohrabriti branitelje da procijene je li potrebno da traže vlastitu prisutnost i prisutnost svojih klijenata na sjednicama vijeća drugostupanjskog suda.

¹⁰² *Oravec protiv Hrvatske*, zahtjev br. 51249/11, 11. srpnja 2017., § 68.–70.

¹⁰³ Kao dobar usporedni primjer može poslužiti čl. 205. st. 2. slovenskog Zakona o kaznen-skem postupku, prema kojem Odluku o produljenju pritvora donosi sud na prijedlog javnog tužitelja, koji mora podnijeti prijedlog najmanje 5 dana prije isteka pritvora. Prijedlog mora biti poznat tuženiku i njegovu branitelju, koji se mogu iznijeti na izjave u prijedlogu u roku od 24 sata od primitka obavijesti. Uradni list RS, št. 176/21 – uradno prečišćeno besedilo, 96/22 – odl. US, 2/23 – odl. US, 89/23 – odl. US in 53/24.

¹⁰⁴ Kero, I.; Kapikul, M., *op. cit.* bilj. 99.

4.2.4. Pravo na uvid u spis, uvjete i vrijeme za pripremu obrane

Pravo na uvid u spis na način kako je zakonski uređeno te primijenjeno u sudskoj praksi trpi određene progovore. Iako ZKP u čl. 184.a st. 4. sadrži odredbu o nemogućnosti ograničavanja uvida u spis osobi koja se nalazi u istražnom zatvoru u dijelu bitnom za osporavanje zakonitosti istražnog zatvora, ta se odredba izrijeком ne odnosi na branitelja. Iako potonja odredba nije u suprotnosti s odredbom čl. 7. Direktive 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku (Direktiva),¹⁰⁵ kvalitetnije bi rješenje bilo da odredba uključuje i izričito pravo branitelja na uvid u spis. Naime, točno je da branitelj sukladno čl. 67. st. 1. ZKP-a može poduzimati sve radnje u postupku koji je ovlašten poduzeti okrivljenik te se pravo na uvid u spis, iako to nije izrijeком navedeno, odnosi analogijom i na branitelja. No unatoč tome, kod ovakva zakonskog rješenja može se zamisliti situacija u kojoj bi branitelju od strane državnog odvjetnika bio uskraćen uvid u spis. Naime, s obzirom na to da o pravu na uvid u spis okrivljenika/branitelja odlučuje protivna stranka u postupku, tj. državni odvjetnik prije optuženja, otvara se mogućnost različitog tumačenja. Stoga bi branitelj potencijalno u takvoj situaciji bio prisiljen ulagati žalbu sucu istrage protiv rješenja državnog odvjetnika o odbijanju prava na uvid u spis, što bi produljilo postupak¹⁰⁶ te bi u osnovi predstavljalo ograničenje *habeas corpus* prava okrivljenika.¹⁰⁷ Konačno, kako se u čl. 184 st. 4. i čl. 184. st. 5. ZKP-a, koji propisuju pravo na uvid u spis stranaka, navode okrivljenik i njegov branitelj kao dio jedinstvene obrane, ne vidim razloga zašto i u odredbi članka 184.a ne bi bili i formalno u tekstu obuhvaćeni i okrivljenik i branitelj.

Osim toga, nastavno na prethodno izloženu tematiku iz poglavlja 4.2.1.a, okrivljenik i branitelj okrivljenika koji nije uhićen, a protiv kojeg je doneseno rješenje o istražnom zatvoru, nemaju pravo uvida u spis, iako obrana ima pravo ulaganja žalbe na rješenje o određivanju istražnog zatvora u roku od 3 dana od dana dostave rješenja. Ovaj nedostatak u vezi s pravom na uvid u spis može učiniti sustav osporavanja zakonitosti pritvora neučinkovitim jer se postavlja

¹⁰⁵ Čl. 7. st. 1. Direktive glasi: „Kada je osoba uhićena ili zadržana u bilo kojoj fazi kaznenog postupka, države članice osiguravaju da dokumenti povezani s predmetnim slučajem koji se nalaze u posjedu nadležnih tijela, a koji su ključni za djelotvorno pobijanje, u skladu s nacionalnim pravom, zakonitosti uhićenja ili zadržavanja, budu dostupni uhićenim osobama ili njihovim odvjetnicima.“

¹⁰⁶ O žalbi temeljem čl. 184.a st. 2. ZKP-a odlučuje sudac istrage u roku od 48 sati, što je kratak rok. Međutim, kako je, primjerice, rok za ulaganje žalbe protiv rješenja o istražnom zatvoru 3 dana, ukoliko se desi da navedeni rokovi teku usporedno, to može biti opterećenje obrani za pokretanje učinkovitog *habeas corpus* nadzora.

¹⁰⁷ Okrivljenik bi mogao kopirati spis i dostaviti ga branitelju, no s obzirom na to da rok za ulaganje žalbe iznosi 3 dana, navedeno može biti ograničavajuće za obranu.

pitanje kako bi branitelj mogao podnijeti učinkovitu žalbu bez uvida u relevantne dijelove spisa.

Stoga bi bilo potrebno dopuniti ZKP u članku 184.a st. 4. i izričito propisati pravo okrivljenika i njegova branitelja na uvid u spis u mjeri potrebnoj za osporavanje zakonitosti pritvaranja, i to u odnosu na okrivljenika protiv kojeg je doneseno rješenje o određivanju pritvora ili istražnog zatvora.¹⁰⁸

Nadalje, što se tiče uvjeta i vremena za pripremu obrane, praksa potvrđuje da se pozivi za ročišta o odluci o istražnom zatvoru često dostavljaju u „zadnji čas“, tj. sat ili dva prije ročišta, a ponekad i nekoliko minuta prije, što se ne može smatrati urednom dostavom ili obavijesti u primjerenom roku. U interesu stvarno kontradiktornog postupka taj bi rok trebao biti barem nekoliko dana, ili minimalno 24 sata prije, osim u hitnim slučajevima.¹⁰⁹ Razmotriti bi se mogla i izmjena članka 129. ZKP-a kako bi se uvelo pravilo da se pozivi za ročište za produljenje istražnog zatvora s obrazloženim prijedlogom za produljenje istražnog zatvora dostavljaju u primjerenom roku, a najmanje 24 sata prije održanja ročišta. Time bi se potaknulo i tužiteljstvo da pravovremeno dostavi sudu odgovarajuće prijedloge, jer sudovi često nemaju izbora nego pozive braniteljima slati odmah nakon što dobiju prijedloge od ovlaštenog tužitelja, koji ih pak može predati neposredno prije isteka zakonskog roka za trajanje istražnog zatvora.¹¹⁰

4.2.5. Brzina postupanja i (ne)obrazloženost odluka

Iako se brzina postupanja kod domaćeg *habeas corpus* nadzora u načelu može ocijeniti zadovoljavajućom, duljina trajanja nekih žalbenih postupaka nije u skladu sa zahtjevom za brzim postupanjem, što bi moglo rezultirati učestalijom kontrolom putem ustavnih tužbi koje bi problematizirale brzinu postupaka. Ipak, prema iskustvima iz prakse, žalbe se u većini slučajeva rješavaju unutar roka od 10 do 15 dana, što je u ocijenjeno dobrim. Ustavni bi sud prilikom procjene brzine postupanja, koja, naravno, ovisi o okolnostima svakog pojedinog slučaja, trebao detaljno analizirati trajanje postupaka *habeas corpus* nadzora po pojedinim fazama, od podnošenja žalbe do konačne odluke, kako bi ocijenio je li čitav postupak proveden brzo.

Nedovoljno obrazložene sudske odluke, koje ponekad koriste stereotipne razloge, povreda presumpcije nedužnosti okrivljenika te povreda prava na ne-

¹⁰⁸ Analogno trenutku omogućavanja okrivljeniku prava na branitelja iz čl. 66. st. 1. t. 3. ZKP-a.

¹⁰⁹ Iznimka može biti slučaj iz čl. 118. st. 2 ZKP-a, kada se radi o hitnom postupanju.

¹¹⁰ V. bilj. 103.

pristran sud također se pojavljuju kao problemi u praksi.¹¹¹ Tako se ponekad u obrazloženjima odluka sudova nedovoljno razlažu pojmovi kao što su osnova sumnje, osnovana sumnja, razina stupnja osnovane sumnje te njihov rast ili pad tijekom dokaznog postupka te se žalbeni sudovi i Ustavni sud ponekad pozivaju na to da nisu ovlašteni ocjenjivati dokaze, no pritom ipak dokaze *prima facie* ocjenjuju na štetu okrivljenika (*pro detentione*).

U odnosu na gornje primjedbe iz prakse treba reći da se postupku nadzora zakonitosti lišenja pritvaranja ne utvrđuje krivnja, već pretpostavke za određene istražnog zatvora, što ne bi bilo moguće bez određenog ulaženja suda u neka od navedenih pitanja tijekom postupka. Stoga se izrečene primjedbe trebaju uzeti s određenom rezervom. Ipak, još veći oprez suda i vođenje računa o gornjim sastavnicama pravičnosti postupka prilikom obrazlaganja odluka o pritvoru svakako pridonose boljem i učinkovitijem sustavu *habeas corpus* nadzora.

5. ZAKLJUČAK

U suvremenim demokratskim društvima sloboda pojedinca ima središnje mjesto i uživa snažnu pravnu zaštitu države, no trpi nužna ograničenja u kaznenom postupku zbog zaštite javnog interesa i učinkovitosti kaznenog progona. *Habeas corpus* nadzor predstavlja ključnu zaštitu prava pojedinca na osobnu slobodu i sigurnost, koja omogućuje učinkovitu sudsku kontrolu zakonitosti lišavanja slobode. Ovo pravo okrivljenika ima posebno značenje u okviru vladavine prava osiguravajući da se prava pojedinca ne zloupotrebljavaju putem arbitrarnih mjera uhićenja i pritvaranja.

Praksa ESLJP-a značajno je pridonijela tumačenju i razvoju standarda iz čl. 5. st. 4. Konvencije definirajući minimum koji države članice moraju poštovati u postupcima preispitivanja zakonitosti lišavanja slobode.

Na nacionalnoj razini sustav sudske kontrole zakonitosti lišenja slobode u Hrvatskoj i dalje pati od značajnih manjkavosti i nedorečenosti.

Izazovi u vezi s temeljnim pravom na pristup sudu osoba u odnosu na koje je doneseno rješenje o istražnom zatvoru, zatim nedostaci u određenim procesnim pravima, poput prava na pristup spisu i uvjeta i vremena pripreme obrane, kao i osiguravanje punog prava na kontradiktorno raspravljanje kroz dostupnost obrani ključnih dokumenata na kojima se temelji istražni zatvor, kašnjenja u dostavi poziva za ročišta, samo su neki od prepoznatih problema.

¹¹¹ Presumpcija nevinosti mogla bi biti dovedena u pitanje, primjerice, u situacijama kada sudovi citiraju dokaze koji sugeriraju da smatraju okrivljenika već odgovornim za kazneno djelo. Ustavni sud ne sankcionira uvijek takva kršenja, već ih ponekad pripisuje „nespretnom“ izražavanju suda, a ne povredi presumpcije nevinosti.

Na ove probleme i nedostatke upozorava i izostanak kvalitetnijih zakonodavnih rješenja, koja bi precizirala, primjerice, pravo na uvid u spis okrivljenika i branitelja u najranijim fazama postupka te osigurala da svi ključni dokumenti na kojima se temelje razlozi za pritvor budu uvijek dostupni obrani ili omogućila ulaganje pravnih lijekova kada je to potrebno.

Kao neki od prijedloga reformi u radu navode se: uzimanje bez odlaganja u rad žalbi protiv rješenja o istražnom zatvoru bez obzira na to nalazi li se okrivljenik u istražnom zatvoru ili ne, omogućavanje prava na žalbu protiv rješenja o određanju istražnog zatvora od strane drugostupanjskog vijeća okrivljeniku protiv kojeg nije bio određen istražni zatvor, poboljšanje pristupa dokumentima okrivljenika i njegova branitelja te omogućavanje stvarne kontradiktorne rasprave u svim fazama *habeas corpus* postupanja, meritorno odlučivanje Ustavnog suda o ustavnim tužbama protiv rješenja o istražnom zatvoru i prije nego što okrivljenik bude uhićen te o ustavnim tužbama protiv odluke o odbijanju prijedloga radi ukidanja rješenja o istražnom zatvoru.

Prijedlozi odgovarajućih reformi na zakonodavnoj razini i u sudskoj praksi redovnih sudova i Ustavnog suda izneseni su u ovom radu u okviru već dugo prisutnog zahtjeva za konstitucionalizacijom¹¹² hrvatskog kaznenog procesnog prava. To znači da se domaće pravo i sudska praksa moraju uskladiti s Ustavom kako ga tumači Ustavni sud i s Konvencijom kako je tumači ESLJP. Pritom ne treba zaboraviti da su standardi ESLJP-a tek *minimum* koji treba poštivati te bi domaće pravo trebalo ići korak dalje u osiguranju prava iz Konvencije. Pristup po kojem se domaći zakoni i sudska praksa mijenjaju na bolje tek nakon negativnih odluka za Republiku Hrvatsku od strane ESLJP-a ili čak Suda EU-a treba ostaviti prošlosti. Naime, vrijednost zaštite prava na osobnu slobodu očituje se u tome što se ono primarno štiti na nacionalnoj razini, a tek supsidijarno pred međunarodnim sudištima.¹¹³ Pri tome treba reći da kvaliteta, dostupnost i brojnost mehanizama zaštite prava na slobodu nisu prepreka učinkovitosti kaznenog postupka. Naprotiv, učinkovitost kaznenog postupka najbolje se postiže kada se poštuje načelo vladavine prava.¹¹⁴ Takav pristup kroz afirmaciju pristupa *pro libertate* doprinijet će kvaliteti kaznenog postupka i unutar njega postupka *habeas corpus* nadzora te pravnoj sigurnosti općenito, a u konačnici će jamčiti stalan napredak u zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda te osi-

¹¹² Vidi o tome Krapac, D., Konstitucionalizacija kaznenog procesnog prava u Republici Hrvatskoj, u: Bačić, Arsen, *Dvadeseta obljetnica Ustava Republike Hrvatske: okrugli stol održan 16. prosinca 2010.*, HAZU, Zagreb, 2011, kao i Đurđević, Z., Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. novelom ZKP/08 prvi dio?, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18, br. 2, 2011, str. 315–362.

¹¹³ Tako i Harris, D. J. *et al.*, *op.cit.* u bilj. 34, str 374.

¹¹⁴ Macovei, M., *The right to liberty and security of the person: A guide to the implementation of Article 5 of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2004, str. 66.

gurati usklađenost s najvišim međunarodnim standardima kojima Republika Hrvatska teži.

LITERATURA:

1. Batistić Kos, V., *Pozitivne obveze prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, Zagreb, Narodne novine, 2012.
2. Đurđević, Z., Rekonstrukcija, judicijalizacija, konstitucionalizacija, europeizacija hrvatskog kaznenog postupka V. novelom ZKP/08 prvi dio?, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 18, br. 2, 2011, str. 315–362.
3. Đurđević, Z.; Tripalo, D., Trajanje pritvora u svjetlu međunarodnih standarda te domaćeg prava i prakse, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 13, br. 2, 2006, str. 551–596.
4. Fawcett, J. E. S., *The Application of the European Convention on Human Rights*, Clarendon Press Oxford, 1969.
5. Graovac, G., *Zaštita prava na osobnu slobodu u kaznenom postupku*, Informator, Zagreb, 2018.
6. Gomien D., *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Naklada d. o. o., Zadar, 2007.
7. Harris, D. J.; Boyle, M. O.; Bates, E. P.; Buckley, C. M., *Law of the European convention on human rights*, Oxford press, 5. izdanje, 2022.
8. Josipović, I., Istražni zatvor vs. pritvor: reforma ili restauracija, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 15, br. 2, 2008, str. 915–938.
9. Krapac, D., *Kazneno procesno pravo, I knjiga; Institucije*, IV. izdanje, Zagreb, Narodne novine, 2010.
10. Krapac, D., Konstitucionalizacija kaznenog procesnog prava u Republici Hrvatskoj, u: Bačić, Arsen, *Dvadeseta obljetnica ustava Republike Hrvatske: okrugli stol održan 16. prosinca 2010.*, HAZU, Zagreb, 2011.
11. Kero, I.; Kapikul, M., Žalba protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora – postojeće zakonsko uređenje i praktične dileme (ili prijedlozi *de lege ferenda*); Novi informator, 2022.
12. Kurtović, Š., *Opća historija države i prava, II. knjiga*, Narodne novine i Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1990.
13. Macovei, M., *The right to liberty and security of the person: A guide to the implementation of Article 5 of the European Convention on Human Rights*, Council of Europe, 2004.
14. Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava – Strasbourški aquis*, Zagreb, Novi informator, 2014.
15. Trechsel, S., *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, 2009.
16. Van Dijk, P. i dr., *Theory and Practise of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, Antwerpen – Oxford, 2006.
17. Zlatić, V., Dostojanstvo kao temelj ustavnog poretka, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. 13, br. 1, 2022, str. 33–53.

Summary

Vedran Ramadanović*

THE RIGHT TO AN EFFECTIVE REVIEW OF THE LEGALITY OF DEPRIVATION OF LIBERTY BY ARREST OR DETENTION FROM THE ASPECT OF THE PRACTICE OF THE STRASBOURG COURT AND DOMESTIC LAW AND PRACTICE

The paper deals with the right to effective judicial control of the legality of deprivation of liberty by arrest or detention as part of the protection of the right to personal freedom under Article 5 of the European Convention on Human Rights (Convention). This is a convention of *habeas corpus*, according to which anyone deprived of liberty by arrest or detention has the right to initiate court proceedings in which the lawfulness of the detention will be quickly decided or the release ordered if the detention is illegal. The paper first sets up a theoretical framework that enables a deeper understanding of the issue, followed by an analysis of the standards of practice of the European Court of Human Rights (ECtHR, Court), and then the author critically reviews the implementation of those standards in the domestic legal system. The shortcomings of domestic judicial practice, which in some cases deviate from the Convention standards, are particularly emphasised. Finally, the author presents *de lege ferenda* proposals aimed at improving the legislative and judicial framework in accordance with international standards, underlining the need for greater adaptation to achieve a balanced, but above all effective system of protection of the right to personal freedom

Keywords: personal freedom, arrest and detention, *habeas corpus*, adversarial procedure, speed and efficiency of proceedings

* Vedran Ramadanović, mag.iur., Attorney at Law in Zagreb; vedran@odvjetnik-ramadanovic.com; ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0004-4470-4488>